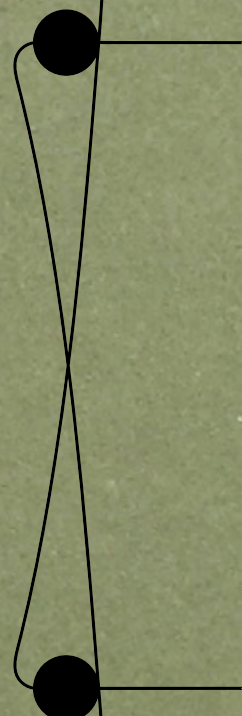

ישראל דהן: חמישים שנות יודאיקה

אוצרים: עידו נוי, שירת־מרים (מימי) שמיר

ישראל דהן: חמישים שנות יודאיקה

אוצרים: עידו נוי, שירת־מרים (מימי) שמיר

ישראל דהן: חמישים שנות יודאיקה

הודפס בתל־אביב, אוקטובר 2019

© הזכויות שמורות לישראל דהן

תערוכה

הוצגה במוזאון היכל שלמה ירושלים, כחלק מאירועי הביאנלה הרביעית של ירושלים: "לשם שמים" 2019.

אוצרים: ד"ר עידו נוי, ד"ר שירת־מרים (מימי) שמיר

סרטון וידיאו

"ישראל דהן תערוכת יחיד 10.10.19 הביאנלה של ירושלים"

בימוי ועריכה: אן דייץ' | צילום וידיאו: מיכאל כהן | מוסיקה: יוספה זאוש

קטלוג

עורכים: ד"ר עידו נוי, ד"ר שירת־מרים (מימי) שמיר

עיצוב: טל שטרן

צילום: אמיר מנחם, סיגל בוחבוט, מיה ברן

עריכה לשונית בעברית: הדס אחיטוב

עריכה לשונית ותרגום אנגלית: עידית מולוט ומוריס הרמן

הדפסה וכריכה: ע.ר. הדפסות בע"מ, תל אביב

תודותינו נתונות:

רם עוזרי וצוות הביאנלה של ירושלים | האספנים מישל גרינברג וז'רר רשופסקי | היכל שלמה – המוזאון לאמנות יהודית

ע"ש וולפסון: שלומית צבאג, מעיין שריה ושלמה קשטן | המרכז לאמנות יהודית, האוניברסיטה העברית בירושלים:

ד"ר ולדימיר לוין | ספרייה ומאגרים דיגיטליים, בצלאל – האקדמיה לאמנות ועיצוב ירושלים: נדב שרצקי | משפחת האמן

2019

הביאנלה של
Jerusalem.
ירושלים Biennale

ברכות

הביאנלה של ירושלים מתקיימת השנה זו הפעם הרביעית. כמדי שנתיים, יוצרת הביאנלה נקודת מפגש באתרים בירושלים, בין עולם האמנות העכשווית ועולם התוכן היהודי; בין אמנים ואוצרים נחשבים מהארץ והעולם; בין עבר, הווה ועתיד; בין המסורתי לחדשני. גם השנה, הביאנלה מעניקה במה לאמנים ולאוצרים העוסקים בעבודותיהם במחשבה, ברוח, במסורת או בחוויה היהודית, ומחדשים מתוכן.

התערוכה **ישראל דהן: חמישים שנות יודאיקה** היא אחת מתערוכות הדגל של הביאנלה הרביעית ויש לי בה גם נגיעה אישית ומרגשת. את ישראל דהן פגשתי עוד בהיותי סטודנט במחלקה לאמנות בבצלאל. שכרתי אז דירה קטנה בשכונת מוסררה הציורית והייתי בין מקימי קבוצת 'מוסללה'. באותן שנים התקיים מאבק לא פשוט, סמוי וגלוי, בין תושביה הוותיקים של השכונה לבין האמנים הרבים שעברו להתגורר בה. ישראל דהן היה עבורנו גשר – בן השכונה שגדל בה, ואמן בזכות עצמו ובעיקר בעל נפש של אמן, המבין לנפשונו.

פועלו ואישיותו של דהן השאירו בי חותם עמוק והשפיעו לימים על הקמתה של הביאנלה ועל עיצוב דמותה. עדינות הנפש שלו, הסקרנות האינטלקטואלית, החוש האסתטי ובעיקר התשוקה הגדולה לתחום היודאיקה, הפכו אותו לחבר קרוב ושותף. במשך עשרות שנות הוראה בבצלאל ובשנקר, העמיד דהן עשרות ומאות תלמידים ויצר נקודות חיבור בין אמנות ועיצוב עכשוויים לבין מסורת ומחשבה יהודית. אנו גאים להציג בביאנלה זו מבחר מיצירתו לאורך השנים, ואף עבודה ייחודית שנוצרה במיוחד עבור הביאנלה – 'לשם שמים'.

אני מבקש להודות לד"ר עידו נוי, לד"ר שירת־מרים (מימי) שמיר, ולישראל דהן על עזרתם הרבה בהפקת הקטלוג, התערוכה ויום העיון. נוי ושמיר כתבו ותרמו לקטלוג מן הידע הרב שבידיהם. תודה מיוחדת לספריית בצלאל ולכל מי שתרו חומרים וידע לטובת הקטלוג.

קטלוג זה הוא השלישי בסדרת 'אסכולת בצלאל באמנות יהודית עכשווית', היוצא לאור מטעם הביאנלה של ירושלים. קדמו לו הקטלוגים והתערוכות: **אסכולת בצלאל: פנים וחוץ באמנות יהודית עכשווית; צחוק הגורל: כלים לנרות נשמה ונרות זיכרון באמנות יהודית עכשווית של אסכולת בצלאל**.

אני תקווה שהקטלוג, התערוכה ויום העיון לכבודו של ישראל דהן ישלימו את החסר שהורגש עד כה במחקר על פועלו ויצירתו של האמן בעשורים האחרונים.

רם עוזרי

מנהל ומייסד

הביאנלה של ירושלים

קטלוג זה מבקש לציין בחגיגות יובל שנים לעבודתו של ישראל דהן באקדמיה לאמנות ועיצוב בצלאל. בקונטקסט הישראלי, 'בצלאל' מסמל מסורת של יותר ממאה שנות לימוד אמנות, ורמה אמנותית גבוהה. ישראל דהן, כאמן גדול וכמורה דגול, מגלם בהצטיינות רבה שני היבטים אלה. מעל ארבעים עבודות בתחום היודאיקה שיצר דהן מוצגות כעת באינדקס לאמנות יהודית ע"ש בצלאל נרקיס. אם נתבונן ביצירותיו אלה, ניווכח כי תכונתן המרכזית היא עדינות מופלאה: קול דממה דקה עולה מהן. לא ברעש יוצר דהן, ולא באש; אלא בחוטים אווריריים ובזכוכית צלולה. הוא איננו מפרק הרים ומשבר סלעים, אלא מביא לידי הרמוניה מושלמת את המתכת והאבן. ביצירת אותם חפצי קדושה ששימשו יהודים לאורך מאות שנים, מביט עליהם דהן במבט חדש ומכניס בהם רוח מודרניסטית המרתקת את הצופה, ולאו דווקא היהודי.

נפלה בחיקי הזכות להשתתף בהצגות הפרויקטים של תלמידי דהן במחלקה לצורפות בבצלאל. באירועים אלו ניכרת אותה רוח של שילוב ישן וחדש. דהן הקים קשרים טובים עם חוקרים העוסקים ביודאיקה של העבר, כגון האגף לאמנות ותרבות יהודית במוזיאון ישראל והמרכז לאמנות יהודית באוניברסיטה העברית – ונשען בהוראתו על הידע הנצבר במוסדות אלה. תלמידיו – לפי דוגמת מורם – מכניסים ליצירותיהם את המבט והמחשבה המודרניים. כלל הוא שטיב המורה בא לידי ביטוי בטיב תלמידיו, וכאשר מסתכלים על יצירות תלמידיו של דהן, אי־אפשר שלא להלל את המורה.

מורים גדולים היוצאים לגמלאות בדרך כלל שמחים להתפנות לעבודותיהם. אנחנו מאחלים לישראל שתקופת הגמלאות שלו תהיה פורייה אף יותר מיובל השנים שלימד את תלמידיו, ושימשיך ליצור ולפרות.

ד"ר ולדימיר לוין

מנהל

המרכז לאמנות יהודית

האוניברסיטה העברית בירושלים

קבלת פרס לוגי זכיה בתחרות מכון הייצוא הישראלי, 1970
The Israeli Export Institute Competition award ceremony, 1970

ציור מודלים בבצלאל, 1966
Drawing models at Bezalel, 1966

ישראל דהן: חמישים שנות יודאיקה

מאת עידו נוי, שירת־מרים (מימי) שמיר

תערוכת היחיד **ישראל דהן: חמישים שנות יודאיקה** מבקשת להציג את רוחב ועומק היצירה של אמן היודאיקה ישראל דהן, לאורך יובל שנות יצירה (1969–2018), עוד מימיו כסטודנט צעיר בוגר בצלאל ועד סיום כהונתו הממושכת כמורה מוערך במחלקה לצורפות ואופנה. דהן הוא ללא ספק מעמודי התווך של אסכולת היודאיקה של בצלאל, אשר תרם רבות, כאמן וכמורה, לטיפוחה ולקידומה של האמנות היהודית העכשווית בכלל ושל היודאיקה בפרט. העיסוק ביוֹדאיקה של אסכולת בצלאל הינו נדבך נוסף ברצף תערוכות שהוצגו בשנים האחרונות אשר ביקשו לשפוך אור על תפיסת עולמם ושפתם האמנותית של חברי האסכולה: **פנים וחוץ באמנות יהודית עכשווית של אסכולת בצלאל** (2015, המרכז ליהדות צפון אפריקה);

יודאיקה עכשיו! גביעי יין וכוסות לקידוש של אסכולת בצלאל, ירושלים (2016, מוזיאון ראשון לציון); **צחוק הגורל: נרות זיכרון ונשמה של אסכולת בצלאל** (2017, מוזיאון סקירבל לארכיאולוגיה מקראית בהיברו יוניון קולג'). דהן, שהשתתף בשלוש התערוכות הקבוצתיות הללו, מציג זו הפעם הרביעית, הפעם בתערוכת יחיד המוקדשת כולה ליצירתו. דהן נולד בשנת 1944 בגולמימה שבמרוקו. מסעו לישראל אשר החל בהיותו נער בן 12, השתבש מראשיתו: התכנית המקורית הייתה לצאת לדרך עם דודו ואחותו הקטנה למרסיי, ולחכות שם להוריו ולשאר אחיו ואחיותיו שיצטרפו אליהם ויחד יפליגו בספינה לחיפה. אלא שלאחר שעזבו את מרוקו נסגרו שעריה באופן זמני, ושני האחים נאלצו לעלות לבדם לארץ ולחכות להוריהם במשך שמונה חודשים, בהם נדדו בין דירות של קרובי משפחה בירושלים. כאשר סוף סוף ההורים הגיעו, השתכנה המשפחה למשך כשנה וחצי במעברה בבית שמש, ואז עברה לדירת חדר קטנטנה בשכונת מוסררה. דירת החדר הזאת של הוריו משמשת את ישראל עד היום, ולאחר שהוא הרחיב אותה במו ידיו היא הפכה לסטודיו לצורפות שלו.

כל ימיו דהן התגורר ופעל באזור מוסררה ועל קו התפר. מיד לאחר התבססות המשפחה בשכונה נשלח דהן לבית ספר עממי ואחר כך לתיכון אורט ברחוב הנביאים. כבר בבית הספר הוא התבלט בתחומי האמנות והיצירה. מורים שהציצו למחברותיו וגילו בהן את השרבוטים והרישומים שלו עודדו אותו להמשיך ללמוד לאחר סיום התיכון בבצלאל. בשנת 1965 דהן נרשם לבצלאל והתקבל כסטודנט מן המניין ב'מחלקה למתכת' שבראשה עמד באותם הימים זליג סגל, ובצוות המורים נכללו שאול סרי, אריה אופיר, גרשון קניספל, יוסף הירש, יהודה בקון, יורם רחוב ובני עדן. שני המורים שהשפיעו על דהן יותר מכול, לדבריו, היו אריה גריקסט (Griekst), אמן ממוצא דני שהגיע ללמד במחלקה למשך כמה שנים, ואברהם אופק שלימד אותו רישום וציור, וברבות הימים הפך לחברו הקרוב.

סדנת המתכת שכנה, יחד עם שאר סדנאות האמנים, בבניין ההיסטורי של בצלאל ברחוב שמואל הנגיד. מאוחר יותר היא עברה למשכן זמני (כשש שנים) בשכונת מוסררה ומשם הגיעה בשנת 1986 למשכנה הנוכחי, בקמפוס האוניברסיטה העברית בהר הצופים. תחנתה הסופית צפויה להיקבע בשנת 2022, כאשר תסתיים בניית הבניין החדש של בית הספר בצלאל על שם ג'ק, ג'וזף ומורטון מנדל במגרש הרוסים אשר במרכז העיר.

תכנית הלימודים של המחלקה למתכת בראשיתה הייתה שונה בתכלית מזו הנלמדת היום. היו בה שני מסלולים עיקריים: מסלול לתכשיטים ומסלול ליצירת כלים, ובתוכם, מקומה של היודאיקה היה ברור: תשמישי הקדושה והמצווה השתייכו למסלול המיועד ליצירת כלים בלבד.

כבר בבצלאל הישן היה העיסוק באמנות יהודית ובתשמישי קדושה חלק בלתי מבוטל מהלימוד והיצירה של המחלקה למתכת, ענף יצירה ששרד עד ימינו בדמותו של הקורס האקדמי 'יודאיקה' שנלמד במסגרת המחלקה לצורפות ואופנה. קורס זה הוא ייחודי במוסדות האקדמיים בישראל. במציאות ימיו של ישראל דהן כסטודנט צעיר במחלקה, נשמר ליודאיקה

מקום של כבוד, שכן סגל המורים עצמו התפרנס והתפרסם מתחום עיסוק זה. בין אמני היודאיקה המובילים בזמן לימודיו היו זליג סגל, שאול סרי ואריה אופיר.

מה שאפיין את חברי וחברות האסכולה היה, בין היתר, העובדה שרבים מהם לא באו מזרמים מסורתיים או דתיים בהכרח; חלק נכבד מהם הגיע לאמנות היהודית דווקא מהיהדות החילונית ועל כן, נקודת המוצא שלהם ביצירה איננה אינטואיטיבית בבסיסה אלא מלווה בחשיבה ביקורתית, לא־שמרנית ולא־מקובעת – בדיוק זו הנחוצה לרענון ולחידוש היצירה היהודית ולחיבורה עם שינויים טכנולוגיים בני ימינו: המחשב, התקשורת ואמצעי הייצור, כמו גם עם שינויים בהווה היהודית העכשווית המתרחשים ללא הרף. ההקשר הדתי, התרבותי והחברתי של מרבית אמני בצלאל בכלל, ושל אלו היוצרים יודאיקה בפרט, הניב יצירות של תשמישי קדושה פופולריים, אלה המוכרים והנמצאים בדרך כלל בכל בית יהודי: מזוזה, פמוטים, קערת פסח, חנוכייה, גביע קידוש ועוד. פריטים אייקוניים אלה נושאים עמם מטען היסטורי ותרבותי עמוק בשפה המקומית, ולצד זה, הם מבוקשים מאוד בקרב קהל היעד המקומי.

עניינו של ישראל דהן בתשמישי מצווה בפרט, ובתרבות היהודית בכלל, התעצב עם השנים. בתור גבר צעיר שהגיע ממשפחה מסורתית, ההון התרבותי המגופן כבר היה מוטמע בו. בחברה המרוקאית בה גדל והתחנך, תשמישי המצווה לא שימשו לנוי; הם היו חפצים בעלי משמעות עמוקה אשר ליוו את בעליהם בחיי היומיום, בשבתות ובחגים. אף כי יצירתו של דהן שואבת מן הסתם מהמקורות המשפחתיים והמרוקאיים שלו, היא איננה ממשיכה את מלאכת הצורפות של יהודי מרוקו, אלא משתייכת באופן מובהק לאופן החשיבה והשימוש בשפה האמנותית והסגנונית של חבריו לאסכולה בבצלאל – יודאיקה חקרנית וקונספטואלית, מודרנית, שלא לומר חילונית.

הניסיון הראשון של דהן ביצירת יודאיקה היה בשנה הרביעית ללימודיו, כאשר התנסה ביצירת יד לספר תורה במסגרת פרויקט גמר. הבחירה לעשות יודאיקה במסגרת המסלול לכלים דווקא, לא הייתה מובנת מאליה בזמנו, וייתכן שהיא קשורה להשפעת המנחה שלו בפרויקט הגמר, אמן היודאיקה אריה גריקסט. כמה חודשים בלבד לאחר סיום הלימודים נקנתה היצירה על ידי סוחר האמנות מיכאל קניאל, ומאז אבדו עקבותיה, גם לא מצאנו צילום או תרשים שלה בארכיון המשפחתי. דהן מעיד שהיא עוצבה תוך שימוש באלמנטים צמחיים דמויי בצל, עשוי שכבות־שכבות.

היד לספר התורה הייתה סנונית ראשונה, שפתחה בפני דהן צוהר לא רק לפוטנציאל המסחרי של שוק היודאיקה, אלא גם, ובעיקר, לאהבתם והערכתם של אספני יודאיקה ואוצרים במוזיאונים היהודיים, אשר היו צמאים ליצירות יודאיקה 'בצלאליות'. דהן הפך לאמן פורה שהניב עשרות יצירות. עבודותיו מעטרות אוספים פרטיים, ידועים ועלומי שם כמו למשל האוסף של מישל גרינברג וז'ראר רשופסקי, אוסף משפחת יסלזון ועוד. כמה מיצירותיו נמצאות באוסף מוזיאון ישראל, ויש להן נוכחות בולטת בתערוכת הקבע של המוזיאון.

אחד משיאי יצירתו בתחום היודאיקה היה פרי שותפות עם חברו הטוב, בני ברונשטיין, בסוף שנות השמונים ותחילת שנות התשעים. אף שההיכרות ביניהם התחילה כבר בימי תקופת התיכון, החיבור האמנותי ביניהם החל עם לימודיו של ברונשטיין בבצלאל בשנת 1970. דהן, שהיה כבר בוגר המחלקה, הפך למורה של ברונשטיין, ויותר מאוחר, בשנת 1975 הצטרף ברונשטיין לסגל ההוראה בעצמו. דהן וברונשטיין יצאו כל אחד בתורו לתקופת הוראה בלונדון, בתכנית של חילופי מרצים. למשך שנתיים (1976–1978) עבר דהן למידלסקס פוליטכניק וברונשטיין לימד בבית הספר לאמנות ע"ש סר ג'ון קאס בשנים 1983–1984. מעניין לציין שהמורה שהחליף את ברונשטיין בבצלאל היה לא אחר מאלכס וורד המנוח (Alex Ward) יליד סקוטלנד, שהפך מאוחר יותר לראש המחלקה. באמצע שנות השמונים החלו דהן וברונשטיין לעבוד יחד באותו חלל, כשותפים לפרויקט היודאיקה בסטודיו הראשון של דהן, ברחוב דלתון הסמוך לשוק מחנה יהודה.

מפעלם המשותף היה פורה ביותר, וכלל מגוון רחב של חפצים, בין היתר מנורות חנוכה, נרות זיכרון, כלים לאתרוג ולהבדלה, פמוטים וגביעי קידוש. מדוע בחרו השניים ליצור דווקא יודאיקה במקום תכשיטים או חפצים אחרים? תשובה אפשרית לכך קשורה לתהליך ההתקרבות לדת שעבר ברונשטיין לאחר חזרתו ארצה. התהליך היצירתי של השניים לא הסתכם רק בייצור חפצים; הם הציגו יחד בתערוכה ב'בית אות המוצר' (שראה ימים טובים יותר), ושיתפו פעולה עם איזיקה גאון בפרויקט מיוחד ליצירת תשמישי מצווה לתערוכה 'ויהי אור'.

סיפור אחד מתקופת היצירה המשותפת, בלתי נשכח: בשנת 1994 פנו אליהם כמה חסידים של האדמו"ר מבעלז, בבקשה לעצב עבור הרב כיור לנטילת ידיים. השניים ניאותו והתחילו בעבודה. יום אחד, בהתראה של כמה שעות בלבד, הופיע בלב הסטודיו במוסררה האדמו"ר עצמו, יחד עם חסידיו, ומתברר שהרב היה בקיא לא רק בידיעותיו בתורה אלא גם, למרבה ההפתעה, בתחום עבודת המתכת. מביקור קצרצר שתוכן במקור להימשך כעשרים דקות, נשאר הרב כשעתיים בסטודיו וגילה מעורבות טכנית רבה. הכיור היה עשוי כולו נחושת והותאם לחדר האוכל בביתו של הרב בקריית יערים, בואכה טלז'סטון.

הכנת הכיור המיוחד לאדמו"ר מייצגת את הגישה הייחודית של בוגרי המחלקה למתכת, או בשמה הנוכחי: 'המחלקה לצורפות ואופנה', עד היום, התופסת את האמן כמעצב־יוצר (designer maker), האחראי על יצירת חפצים משלב הרעיון, דרך התכנון ועד הביצוע בפועל. ההבדל מעיצוב תעשייתי הוא שלא מדובר בהכנת אב־טיפוס לדגם משוכפל, אלא בחפץ יחידאי, אשר במרבית המקרים אינו מגיע לייצור המוני. ישראל דהן מגלם תפיסה זו במלואה. בדרך כלל הוא עושה שימוש בטכנולוגיות מסורתיות של צורפות בשילוב עם טכנולוגיה מודרנית. סגנונו הוא ראי לנוף האסכולה, מוריו וחבריו בבצלאל של סוף שנות השישים מהדהדים ביצירתו. הוא מתאפיין בקו מודרניסטי מינימליסטי, המתקיים באופן רציף ועקבי לאורך כל שנות יצירתו. ברבות מיצירותיו הוא משתמש במרכיבים טכניים ומכניים,

אשר הופכים לחלק בלתי נפרד מהעיצוב והופכים את המשתמש לאקטיבי, מעין שחקן פעיל במשחק העיצובי.

דהן, שגדל כאמור בבית מסורתי, הקפיד תמיד ליצור את כליו על פי דרישות ההלכה ומתוך הקשרם התרבותי, תוך שמירה על האיזון שבין מסורת וקדמה. ברבות מהעבודות הוא שם עצמו כחוקר שמבקש לרדת לעומק מקורותיהם של תשמישי הקדושה ולהתייחס לתפקידם ההיסטורי, לתמורות שחלו בהם במהלך הדורות. עבודותיו הן אינטלקטואליות במובן זה שהן מבקשות מהצופה והמשתמש לקחת חלק בפעולה הריטואלית, תוך כדי שאילת שאלות על מהות התהליך הטקסי והרלוונטיות שלו לחיינו.

כבר מראשיתה, נעה הקריירה של דהן על שני צירים מקבילים שהזינו זה את זה: יוצר עצמאי ומורה. אף שאת הכשרתו המעשית בבצלאל הוא סיים בשנת 1969, למעשה כמעט שלא עזב את תחום בית הספר. כמורה, הקפיד דהן לעודד שיח על ליבת העשייה והיצירה היהודיות בקרב תלמידים ומורים ונתן ביטוי גם ליצירה חילונית במהותה, המעניקה מקום לזהות הישראלית רבת הפנים. גם תלמידים שאינם יהודים למדו תחת ידיו בקורס 'יודאיקה', ונהנו מחופש פולחן ויצירה ברוח אמונתם ודתם. הידע שהנחיל הושתת על ההכרה והאמונה לפיהן כל אחד מן התלמידים יכול לנסח את מעשה היצירה על פי אופיו ונטיותיו, כי אין לאף זרם בעלות על התרבות החומרית והחזותית של הדת והמסורת.

תרומה נוספת של דהן היא מאבקו המתמיד למניעת צמצום לימודי היודאיקה בבצלאל. הוא העמיד עצמו כסניגור של לימודי היודאיקה והגן עליהם ככל יכולתו. בשנים האחרונות המגמה השתנתה, ובשנת 2019 נמנו בשנתון הקורסים של בצלאל חמישה קורסים, בארבע מחלקות שונות, העוסקים כולם באמנות יהודית עכשווית. את פירות עיסוקו של דהן כמרצה ליודאיקה ודאי נקטוף בעשרות השנים הבאות, כאשר הסטודנטים שהעמיד יהפכו בתורם לדור ההמשך של אמני היודאיקה העכשווית.

קטלוג זה, המלווה את תערוכת היחיד של ישראל דהן, הוא מחווה צנועה לאמן שתרים רבות, במשך חמישים שנות פעילות, לקידום האמנות היהודית העכשווית, הן כאמן עצמאי והן כמורה המעמיד תלמידים הרבה.

עבודות

ישראל דהן בשיתוף עם גדי אינביונדר ז"ל

פמוטים לשבת

פליז מוזהב, חוט פלדת אל'חלד, פלדה קפיצית, זכוכית
אוסף מישל גרינברג וז'רר רשופסקי

Israel Dahan in collaboration with the late Gad Einbinder

Shabbat Candlesticks

Gilded brass, stainless steel, stainless wire, glass
Collection of Michel Grinberg and Gerard Reschovsky

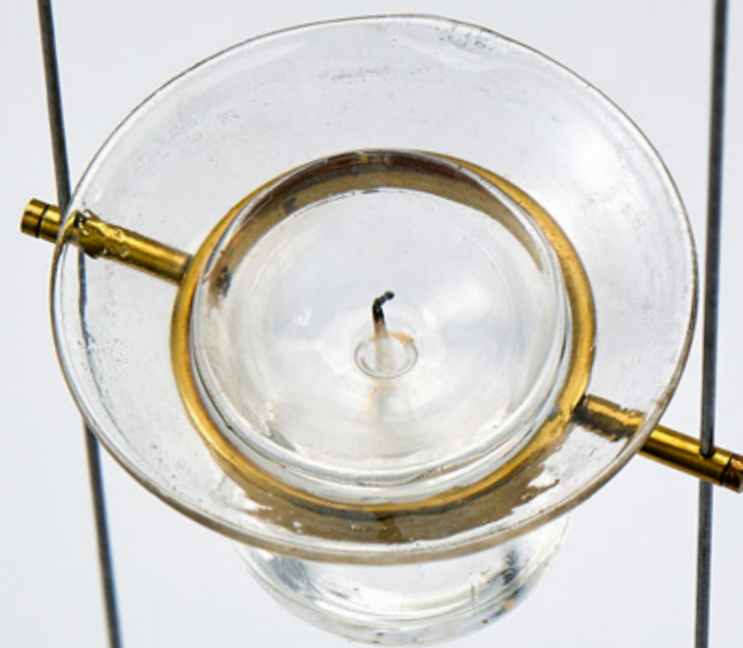
1983

מנורת שבת תלויה
פליז, פלדה, זכוכית, שרשרת דסקיות

Hanging Shabbat Lamp
Brass, steel, glass, discs' chain

2000

פמוטים לשבת
פליז, פלדת אל'חלד, זכוכית

Shabbat Candlesticks
Brass, stainless steel, glass

2017

מערכת להבדלה
כסף, עץ אגוז

Havdalah Set
Silver, walnut wood

2018

גביע קידוש
כסף, זכוכית

Kiddush Goblet
Silver, glass

2016

גביע קידוש
כסף

Kiddush Goblet
Silver

2016

נר זיכרון, "צרוור החיים"
פליז, בד, מלח

Memorial Candle, "A Bundle of Life"
Brass, fabric, salt

2017

נר זיכרון צף
פליז, פלדת אל'חלד, זכוכית

Floating Memorial Candle
Brass, stainless steel, glass

2019

נר נשמה (קצר), "לשם שמים"
פליז מוזהב ומושחר, זכוכית

Memorial Candle (short), "For Heaven's Sake"
Gilded and blackened brass, glass

2019

נר נשמה, "לשם שמים"
פליז מוזהב ומושחר, זכוכית

Memorial Candle, "For Heaven's Sake"
Gilded and blackened brass, glass

2019

מזוזה קלועה
פליז, כבל פלדת אל־חלד

Woven Mezuzah
Brass, stainless steel cable

2000

מזוזת מגן דוד
פליז, כבל פלדת אל־חלד

Star of David Mezuzah
Brass, stainless steel cable

2000

מימין:

מזוזה עם פטינה תכולה

פליז, כבל פלדת אליחלד, פטינה

משמאל:

מזוזה עם חוט מתוח

פליז, כבל פלדת אליחלד

Right:

Light blue patina Mezuzah

Brass, stainless steel cable,
painted brass

Left:

Mezuzah with a taut cable

Brass, stainless steel cable

2000

מזוזה שקועה
פליז, כבל פלדת אל־חלד

Recessed Mezuzah
Brass, stainless steel cable

2000

מזוזת פינה
פליז

Corner Mezuzah
Brass

2000

מזוזה פנימית
אלפקה

Interior Mezuzah
German silver

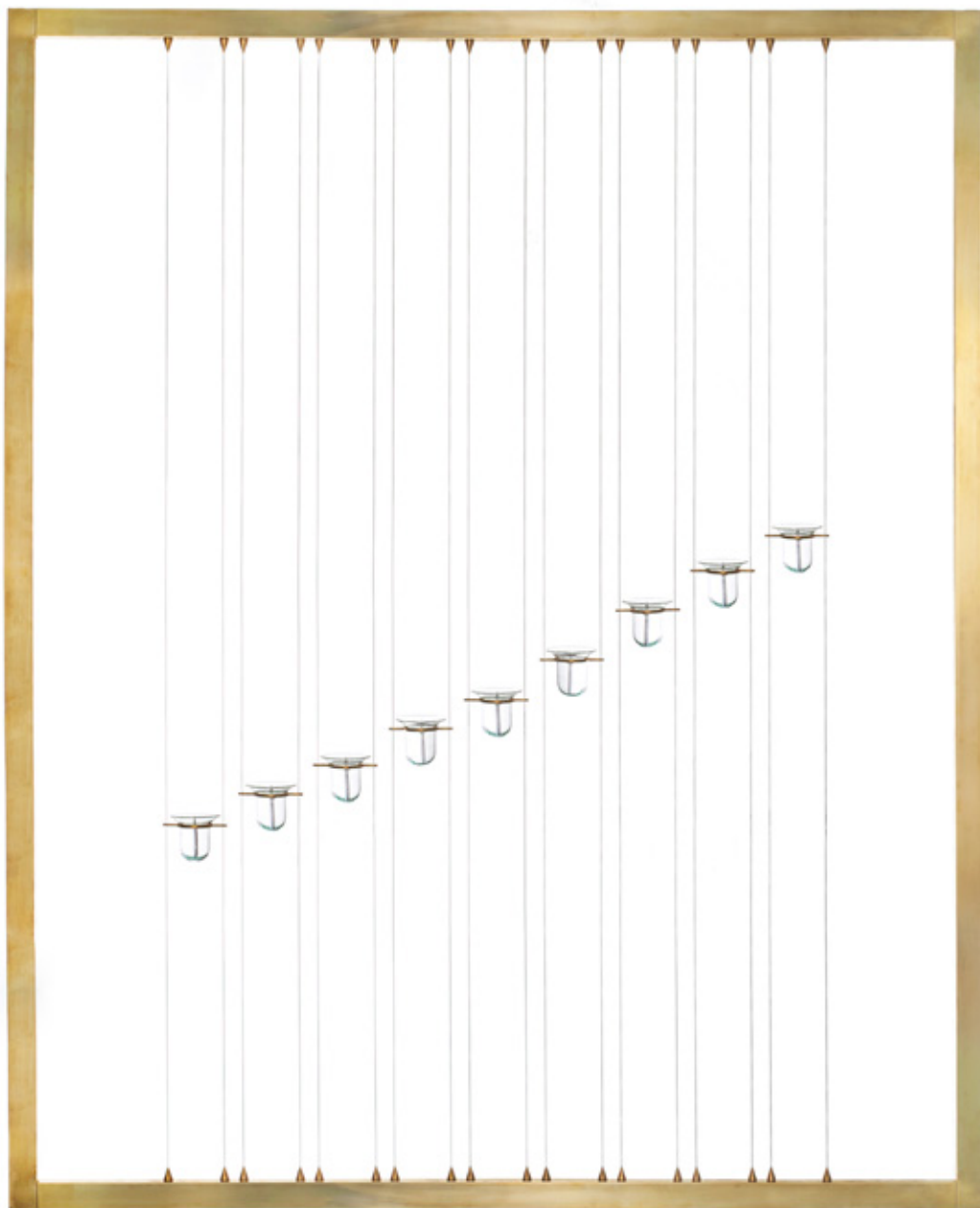
2000

קערת פסח בדגם חלת דבש
פליז מוכסף, פלדת אל'חלד, בד, רקמה

Passover Seder Plate in a honeycomb pattern
Silvery brass, stainless steel, fabric, embroidery

1989

מנורת חנוכה, "פרסום הנס"
פליז, כבל מפלדת אל-חלד, זכוכית

Hanukkah Lamp (Menorah), "Proclaiming the (Hanukkah) Miracle"
Brass, stainless steel cable, glass

2015

מנורת חנוכה עם מגנטים
כסף, זכוכית, מגנטים

Hanukkah Lamp (Menorah) with magnets
Silver, glass, magnets

2004

ישראל דהן בשיתוף גדי אינבינדר ז"ל
מנורת חנוכה
פליז, מוזהב, פלדה, חוט פלדת אל-חלד, זכוכית

Israel Dahan in collaboration with the late Gad Einbinder
Hanukkah Lamp (Menorah)
Gilded brass, steel, stainless steel wire, glass

1983

כלי לאתרוג
פליז מוזהב

Etrog Box
Gilded brass

2006

design and make the user an active part of the piece, almost like a player in a game of design.

Dahan, who grew up in a traditional home, always ensures that he creates his objects within their cultural context and according to the requirements of Jewish law, while balancing tradition and progress. Dahan acts as a scholar in many of his works, seeking to study the origins of the ritual object and refer to its historical role and how it has changed over time. His works are intellectual in the sense that the viewer and the user take part in the ritual activity, while examining questions about the nature of the ceremonial process and how it has changed to match contemporary life.

Dahan's career has moved along two parallel lines that have nurtured one another: as an independent artist and as a teacher. He completed his practical training at Bezalel in 1969 but hardly left the institution. Immediately following his studies, he began teaching in the department and taught almost uninterruptedly until his retirement in 2018. As an instructor at Bezalel, Dahan encouraged a discourse about the core Jewish practice and creation among students and teachers, and also gave expression to what is essentially secular creation, making space for the multi-faceted Israeli identity. Non-Jewish students who studied the Judaica course with him enjoyed freedom to worship and create in the spirit of their faith and religion. Dahan shared knowledge based on enlightenment and faith, which empowered his students to formulate the act of creation according to their own inclinations because no stream in Judaism has a monopoly on material or visual culture.

Another contribution by Dahan to the field of Judaica has been to fight attempts to reduce the study of Judaica at Bezalel. Dahan always defended Judaica studies and protected them as much as possible. Happily, in recent years the trend has changed and the 2019 course catalogue listed five different courses that address contemporary Jewish art, in four different departments. We will surely reap the rewards from Dahan as a Judaica teacher for decades to come, as his students become the next generation of contemporary Judaica artists.

This catalogue, issued to accompany the Israel Dahan solo exhibition, is a modest tribute to the artist after 50 years of activity. He has contributed to the advancement of contemporary Jewish art as an independent artist, but no less importantly as an instructor of Judaica at the institution where he studied and matured. The quality of the teacher is reflected in the quality of the students and in seeing the works by Dahan's students, it is impossible not to praise their teacher.

Works

Jewish-Moroccan society where he was raised and educated, ritual objects were not decorative but rather had deep cultural meaning and were used in daily life. Dahan's work may have roots in personal and community influences but unlike traditional Moroccan jewelry craftsmanship, Dahan's works clearly belong to the mode of thinking and the artistic and stylistic language of his Bezalel colleagues. Unlike the Judaica created in the Old Bezalel, Dahan's Judaica is exploratory, conceptual, and modern, not to mention secular and cultural.

Dahan first created a Judaica piece during his fourth year at Bezalel, when he fashioned a yad (pointer) for a Torah scroll as part of his final project. His decision to focus on Judaica was not obvious, and he may have been influenced by the Judaica artist Arie Griegst, who was his advisor on the final project. Unfortunately, we have been unable to locate the yad itself or any photographs or sketches of it in the family archive; only Dahan's description of the piece remains. According to Dahan, the yad was designed using plant-like elements, like an onion that is comprised of layers upon layers. The yad was purchased by the art dealer Michael Kaniel only a few months after Dahan completed his studies.

The yad for the Torah scroll not only exposed Dahan to the commercial potential of the Judaica market, but also to the partiality and appreciation of Judaica collectors and Jewish museum curators who sought Bezalel pieces. Since the sale of the yad, Dahan has been a highly prolific artist and has produced dozens of works. His pieces adorn internationally-renowned private collections, such as those of Michel Grinberg, Gerard Reschofsky, and the Jesselson family, among others. Some of Dahan's pieces are found in the Israel Museum collection and Dahan is featured prominently in the museum's Jewish Art and Life Gallery.

One of the highlights of Dahan's Judaica career was his rewarding partnership with his best friend Benny Bronstein in the late 1980s and early 1990s. Although they were high school acquaintances, their artistic connection began during Bronstein's studies at Bezalel in the 1970s. Dahan had already graduated and became Bronstein's teacher, finally becoming a member of the department's teaching faculty in 1975. Dahan and Bronstein each were part of a teaching exchange program in England: Dahan taught at Middlesex Polytechnic for two years (1976-78), while Bronstein taught at the Sir John Cass School of Art, Architecture and Design (1983-84). The instructor who replaced Bronstein at Bezalel was none other than the late Alex Ward, a Scot who later became head of the department. In

the mid-1980s, Dahan and Bronstein began working together in the same space, as partners in the Judaica Project in Dahan's studio on Dalton St, near the Mahane Yehuda market.

Their partnership was extremely productive, and included a wide variety of objects, such as Hanukkah menorahs, memorial candles, etrog (citron) boxes, and havdalah (ceremony to mark the end of the Sabbath) sets, candlesticks and wine goblets. Why did the two choose to create specifically Judaica instead of jewelry or other items? One possible answer may be Bronstein's strengthened religious practice upon his return to Israel. The creative process of Dahan and Bronstein did not only include the creation of objects. The two exhibited together at the Jerusalem House of Quality and collaborated with Izzika Gaon on a special project to create ritual objects for the exhibition **Let There be Light**.

When Dahan recalls his collaborative period with Bronstein, one story stands out. In 1994, a number of Belz Hassidim, followers of the Belz Rebbe, asked Dahan and Bronstein to design and install a ritual hand-washing sink for their rabbi. The two enthusiastically began the project. One day, with only a few hours' notice, the rabbi himself paid a surprise visit to the Musrara studio, together with his bodyguards. Dahan testifies that, surprisingly, the rabbi was not only an expert in Torah and Jewish law, but he also had knowledge of metalsmithing! Although the visit was only planned to last 20 minutes, the rabbi ended up staying for two hours. The sink was made of copper and matched the rabbi's dining room in Kiryat Yearim (Telz Stone).

Creating the sink for the Belz Rebbe epitomizes the unique approach of graduates of the Department for Metalsmith Crafts, or Jewelry and Fashion as it is called today. The creator is considered a "designer maker" responsible for creating objects from the initial concept to planning and execution, where all production stages are under his or her control. There are no prototypes (unlike in industrial design) except the final product, which is often custom-made and not mass produced. Israel Dahan fully articulates this approach, frequently using traditional gold- and silversmithing technologies, as well as modern technologies. Dahan's style mirrors the Bezalel School, and his teachers and colleagues from the late 1960s reverberate in his works. Dahan's style is characterized by minimalist modernist lines, a style that has remained consistent throughout his career. Most of Dahan's works use technical and mechanical elements that become an integral part of the

a series of exhibitions held in recent years: **Bezalel School: In & Out in Contemporary Judaica**, exhibited in 2015 at the World Heritage Center for North African Jewry; **Judaica Now! Goblets and Kiddush Cups of the Bezalel School** shown at the Rishon LeZion Museum in 2016; and **Keep it Light: Vessels for Memorial & Remembrance Candles in Contemporary Judaica of the Bezalel School** shown at the Skirball Museum for Biblical Archaeology, Hebrew Union College in 2017. Dahan, who participated in these three group exhibitions, now is showing his work in a solo exhibition.

Dahan was born in 1944 in Goulmima, Morocco. At the age of 12, he began his journey to Israel, one that went awry from the outset. The original plan was for Dahan to travel with his younger sister and uncle to Marseille and wait for his parents and other siblings before setting sail for Haifa. In 1956, however, Morocco temporarily barred foreign travel, and Dahan was forced to wait eight months for his family to join him in Israel. After his parents finally arrived in Israel, the family lived in a Beit Shemesh transit camp (ma'abara) for about 18 months. They then moved to a tiny apartment they purchased in Jerusalem's Musrara neighborhood. To this day, Dahan still calls his parents' one-room apartment in Musrara home; he himself renovated and expanded the apartment to house his metalsmithing studio.

Dahan has spent nearly his entire life living and working in the Musrara area, near the former border between Jordan and Israel that marked the division of Jerusalem. Immediately after the Dahan family settled in its new home, young Israel began attending a local elementary school, then the Ort High School on Hanevi'im Street. Dahan stood out in everything related to art and creativity. After seeing his notebooks crammed with drawings, some of his teachers encouraged him to study at the Bezalel Academy of Arts and Design after high school. In 1965, Dahan enrolled at Bezalel as a full-time student in the Department for Metalsmith Crafts. Zelig Segal then headed the department and the faculty included, among others, Shaul Seri, Arie Ophir, Gershon Knispel, Joseph Hirsch, Yehuda Bacon, Joram Rozov and Benny Eden. Dahan said that he was most influenced by two instructors: Arie Ophir, an artist with Danish roots who taught in the department for several years, and the eminent artist Avraham Ofek who taught him drawing and painting, and who later became a close friend.

The metal workshop was located together with the other Bezalel workshops in the historic building on Shmuel Ha'Naggid St, before moving temporarily to Musrara (for about six years), and then to its current location at the Hebrew University campus

in 1986. In 2022, Bezalel is scheduled to move in to the newly constructed Jack, Joseph and Morton Mandel building in the Russian Compound in the city center. The former curriculum for the Department for Metalsmith Crafts used to include two major programs: one for goldsmithing (jewelry) and one for silversmithing (mainly tableware). Under this dichotomous system, Judaica, with its ritual objects, was firmly in the silversmithing program.

The focus on Jewish art and ritual objects was, in the "old Bezalel," an integral part of the theoretical and creative study in the Department for Metalsmith Crafts. The topic has survived to the present day in the form of the Judaica course taught in the department, now called "Jewelry and Fashion." This course is the only one of its kind in Israeli academic institutions. When Israel Dahan was a student in the department, Judaica was held in high esteem, as its faculty members earned their prominence and their living from their Judaica works. Some of the leading Judaica artists during Dahan's studies were Zelig Segal, Shaul Seri and Arie Ophir.

The members of the Bezalel School mostly did not come from traditional or religious backgrounds; many of them came to the practice of Judaica from their connection to secular Judaism. Some of them were exposed to Judaica for the first time during their studies in Bezalel's Department for Metalsmith Crafts. This is likely the reason that many of them chose to focus on the more popular Jewish ritual objects and approach them from the perspective of an outsider. Their starting point may not have been intuitive but these artists were able to apply critical, non-conservative, and unconstrained thinking, which was precisely the renewal and rejuvenation Judaica practice needed to connect with technological changes in computing, communication and production methods, as well as with the constantly shifting contemporary Jewish experience, particularly in Israel. The religious, cultural and social context for most Bezalel artists in general, and of those working in Judaica in particular, has led to the creation of the popular religious objects found in every Jewish home: mezuzahs, candlesticks, the Passover seder plate, Hanukkah menorahs, kiddush wine goblets and more. While these iconic items carry deep historical and cultural weight in Israel, their popularity may also stem from high demand by the local target audience.

Dahan's interest in Jewish culture in general, and ritual objects in particular formed over the years. As a young man who grew up in a traditionally religious family, he already embodied the cultural capital of his Jewish heritage and tradition. In the

Israel Dahan: Fifty Years of Judaica

By **Ido Noy and Shirat-Miriam (Mimi) Shamir**

The solo exhibition **Israel Dahan: Fifty Years of Judaica** showcases the breadth and depth of Judaica artist Israel Dahan and his 50-year career, from his student days at the Bezalel Academy of Art and Design until today. Dahan is undeniably one of the pillars of the Bezalel School of Judaica (1969–2018), and has contributed greatly, as an artist and a teacher, to the development and advancement of contemporary Jewish art in general, and Judaica in particular.

Judaica created by artists of the Bezalel School is one more aspect of the worldview and artistic language of the member artists, which have been explored in

This catalogue, the third to focus on the approach to contemporary Jewish art by the Bezalel School, is published by the Jerusalem Biennale. It was preceded by the exhibitions and catalogues, **Bezalel School: In & Out in Contemporary Judaica** and **Keep it Light: Vessels for Memorial & Remembrance Candles in Contemporary Judaica of the Bezalel School**.

I hope that the catalogue, exhibition and seminar in honor of Israel Dahan will increase the study, of which there has been too little has in recent decades, of his activities and works.

Ram Ozeri
Director and Founder
The Jerusalem Biennale

This catalogue celebrates the 50th anniversary of Israel Dahan's work at the Bezalel Academy of Arts and Design. Within the Israeli context, "Bezalel" signifies a tradition of over a century of art education and exceptional art. Israel Dahan, a great artist and distinguished teacher, embodies these two aspects of Bezalel with great distinction.

Over forty Judaica works by Dahan are currently listed in the Bezalel Narkiss Index of Jewish Art. In these works, we see that their dominant feature is a marvelous delicacy: a soft murmur emerges from his works. Dahan does not create with a clamor, nor with fire, rather with airy threads and clear glass. He does not raze mountains and break rocks, but imbues metal and stone with harmony. In the creation of sacred objects used by the Jewish people for centuries, Dahan regards them afresh and introduces a modernist spirit that captivates all viewers, even those who are not Jewish.

I am privileged to be a part of the exhibitions of Dahan's students in the Department of Jewelry and Fashion at Bezalel. At these events, the same feeling of old and new united is unmistakable. Dahan has built good relationships with longstanding Judaica scholars, such as the Jewish Art and Life Division at the Israel Museum and the Center for Jewish Art at the Hebrew University, and his teaching draws on knowledge accumulated by these institutions. His students, like their teacher, incorporate modern attitudes and views. The quality of the teacher is reflected in the quality of the students and in seeing the works by Dahan's students, it is impossible not to praise their teacher.

Great teachers who reach retirement are usually happy to have more time for their own work. We wish for Israel that his retirement will be even more productive than his teaching years and that he will continue to create.

Dr. Vladimir Levin
Director
The Center for Jewish Art
Hebrew University of Jerusalem

Israel Dahan: Fifty Years of Judaic

Printed in Tel Aviv, October 2019

© All rights reserved to Israel Dahan

Exhibition

Part of the 2019 Jerusalem Biennale: "For Heaven's Sake"

Curators: Dr. Ido Noy, Dr. Shirat-Miriam (Mimi) Shamir

Video

"Israel Dahan solo exhibition, October 10, 2019, the Jerusalem Biennale"

Director and editor: Ann Deych | Video photographer: Michael Cohen | Video Music: Yosefa Zaoosh

Catalogue

Editors: Dr. Ido Noy, Dr. Shirat-Miriam (Mimi) Shamir

Catalogue design: Tal Stern

Photographers: Amir Menahem, Sigal Buhbut and Maya Baran

Hebrew editing: Hadas Achituv

English translation and editing: Edie Molot and Maurice Herman

Printing and binding: A.R. Print Ltd. Tel Aviv 2019

Thanks to:

Ram Ozeri and the Jerusalem Biennale team | Collectors: Michel Grinberg and Gerard Reschofsky | The Wolfson Museum of Jewish Art – Hechal Shlomo: Shlomit Tzabag, Mayan Sarya and Shlomo Kashtan | The Center for Jewish Art at the Hebrew University of Jerusalem: Dr. Vladimir Levin | Library and Digital Resources – Bezalel Academy of Arts and Design: Nadav Sheratzky | Dahan Family

Greetings

The 4th Jerusalem Biennale is being held this year. Every two years, the Biennale facilitates an encounter in Jerusalem between the worlds of contemporary art and Jewish content; between professional artists and curators from Israel and abroad; between past, present, and future; and between tradition and innovation. This year, the Biennale again offers a platform to artists and curators who grapple with Jewish thought, tradition, and experiences in their works and infuse them with something fresh and original.

The exhibition **Israel Dahan: Fifty Years of Judaica** is a flagship exhibition of the 4th Biennale [and one with which I have a personal connection]. I met Israel Dahan when I was a student in the Art Department at Bezalel. I was then renting a small apartment in the picturesque Musrara neighborhood and was one of the founders of the Muslala group. During this period, there was a struggle, both covert and open, between the neighborhood's longtime residents and the many artists who had moved in. Israel Dahan acted as a bridge between the two sides: a Musrara resident from childhood and an artist in his own right, with an artist's soul, who understood us.

Dahan's work and character marked me deeply and later influenced the founding of the Biennale and the trajectory of its development. His gentleness, intellectual curiosity, esthetic sense and, above all, his enthusiasm for Judaica led us to become close friends and partners. Dahan taught for decades at Bezalel and Shenkar, trained hundreds of students, and created connecting points between contemporary art and design and Jewish tradition and thought. We are proud to present a selection of his works at the 2019 Biennale, as well as a unique work created especially for the Biennale – “For Heaven’s Sake.”

I would like to thank Dr. Ido Noy, Dr. Shirat-Miriam (Mimi) Shamir, and Israel Dahan for their immense assistance in producing the catalogue, the exhibition and the seminar. Noy and Shamir contributed to the catalogue from their vast knowledge. Special thanks to the Bezalel Library and to everyone who contributed their materials and knowledge to the catalogue.

Israel Dahan: Fifty Years of Judaica

Curators: Ido Noy and Shirat-Miriam (Mimi) Shamir

Israel Dahan: Fifty Years of Judaica

Curators: Ido Noy and Shirat-Miriam (Mimi) Shamir